

ISMERTETŐK

POLYÁNSZKY T. ZOLTÁN

Vállalati technológiafejlesztést és innovációt támogató pályázatok célzásvizsgálata a 2007–2013-as uniós fejlesztési időszakban*

A tanulmány a 2007 és 2013 közötti európai uniós forrásokból a Gazdaságfejlesztés Operatív Program (a továbbiakban: GOP) és kisebb részben a Közép-Magyarország Regionális Operatív Program (a továbbiakban: KMOP) keretében kisserződött, vállalati technológiafejlesztési és vállalati innovációs pályázatok célzásának néhány aspektusát elemzi az EMIR¹ 2014. április 30-i adatbázisa alapján. Vizsgálatunkban foglalkozunk az újr pályázás, a keresztpályázás, a területi megoszlás és a vállalatméret kérdéseivel, illetve a közép-magyarországi (azaz budapesti és Pest megyei) vállalkozások többi térségben való szerepvállalásával is. Főbb eredményeit tekintve a tanulmány

- rámutat, hogy a vizsgált pályázatok vállalatelérési arányai a kevésbé fejlett régiókban előreláthatólag nem lesznek elegendők a 2014–2020-as források felhasználásához, de a kormányzat foglalkoztatáspolitikai céljait sem szolgálják kellőképpen;
- feltárja, hogy az elérés problémáit egyes pályázatok és egyes térségek esetében visszaélésekre utaló mértékben oldotta meg a közép-magyarországi (KMR) székhelyű cégek szerepvállalása;
- bemutatja, hogy a vállalati innovációt célzó pályázatok – a célcsoportbeli átfedések és a többszöri pályázatnyerés miatt – a technológiafejlesztési pályázatokhoz képest nem szélesítették jelentős mértékben a kohéziós politika által elért kkv-k körét, egyúttal bizonyítja, hogy a vizsgált pályázatok keretében többször is nyertes cégek átlagosan nagyobb forráskeretű projekteket valósítottak meg, mint az egyszeres nyertesek, ami a nyertesek csoportján belüli kedvezőtlen polarizációs tendenciára utal;
- ráutaló eredményeket közöl a hátrányos és leghátrányosabb helyzetű kistérségek gyenge projekt-megvalósítási kapacitása és a megyei jogú városokon kívüli vállalkozások pályázati rendszerbeli alulreprezentáltsága tekintetében;
- adatokkal alátámasztott aggályokat fogalmaz meg a GOP-1.3.1/A és B komponensek, valamint az álnaivan ágazati pilotnak tekinthető GOP-1.3.1/F pályázat célzása tekintetében, továbbá rámutat a GOP-2.1.1 pályázatok komponensei közötti elhatárolás tartalékaira;

* A tanulmányban foglalt szakmai tartalom és az elemzéshez szükséges adatok beszerzése semmilyen módon nem kapcsolódik a szerző munkahelyéhez.

¹ EMIR = Egységes Monitoring és Információs Rendszer.

- törésvonalat tár fel a két fejlettebb dunántúli régió között, igazolva, hogy Nyugat-Dunántúlon a többi régióhoz viszonyítva átlagos mennyiségű projekt megvalósításában kiemelkedő arányt képviseltek a régió vállalatai (és minimális arányt a közép-magyarországi székhelyű vállalatok), míg Közép-Dunántúlon kevés projekt és átlag fölötti KMR-es jelenlét mellett nagyon alacsony a régió vállalatainak pályázási aktivitása;
- gyanúra okot adó extrém területi eredményeket mutat be három Nógrád megyei kistérség és a Kistéleki kistérség vonatkozásában, továbbá általánosságban rávilágít Észak-Magyarország és Közép-Dunántúl cégeinek gyenge szereplésére a vizsgált pályázatokon; végül
- javaslatokat fogalmaz meg a területi célzás, az ágazati célzás és a pályázatok iránti kereslet elemzése tekintetében konkrét vizsgálatok elkészíttetésére.

Háttér és fókusz

A Gazdaságfejlesztési Programok Irányító Hatósága a GOP 2. prioritása keretében rendelkezésre álló összegből 2007 óta több hullámban tett közzé pályázati felhívást a hazai kkv-k technológiafejlesztését célzó tartalommal (GOP-2.1.1 sz. pályázatok). A rendkívül népszerű kiírásokon a vizsgált időszakban összesen mintegy 25 000 nyertes pályázat született, nagyságrendileg 21 500 cég részvételével. A vállalkozások három pályázati komponens keretében juthattak vissza nem térítendő támogatáshoz. Az „A” komponens kisebb összegű, néhány milliós gépek/berendezések beszerzését támogatta, a „B” és „C” komponensek már komplex technológiafejlesztést céloztak több tíz, illetve száz milliós pályázatonkénti keretösszegekkel. Tekintettel arra, hogy a GOP csak a kevésbé fejlett régiókban nyújthatott támogatást (Budapestet és Pest megyét leszámítva az ország teljes területén), a hasonló tartalmú közép-magyarországi fejlesztésekre a KMOP hozott létre pályázati „tükörkonstrukciókat”, a GOP-hoz nagyon hasonló feltételekkel és komponensekkel. Mivel a források elnyeréséhez a pályázóknak önrészt is fel kellett mutatniuk, a nagyobb léptékű „B” és „C” komponensek pályázói között magasabb arányban jelentek meg a kis- és közepes vállalatok, míg az „A” komponens nyerteseinek döntő többsége mikrovállalkozás volt. Figyelmet érdemel még a GOP-2.1.1/M (és a KMOP-1.2.1/M) konstrukció, amelynek keretében mikrovállalatok juthattak kombinált támogatáshoz, azaz ugyanazon pályázat keretében kaphattak kedvezményes hitelt és vissza nem térítendő támogatást, alacsony önrész mellett.

A Gazdaságfejlesztési Programok Irányító Hatósága ezzel párhuzamosan – szintén több hullámban – számos pályázati felhívást hirdetett meg a vállalati innováció támogatására is, a GOP 1. prioritásának összegéből (GOP-1.3.1 sz. pályázatok). E felhívások „A” és „B” komponensei jellemzően nagyobb összegű támogatásokat nyújtottak szűkebb célcsoportnak, míg a 2011-ben „piacra dobott” GOP-1.3.1/C kiírás elsősorban az operatív program 1. prioritásának gyorsabb forrásköltését volt hivatott segíteni, a GOP-2.1.1-hez hasonló célcsoporttal és pályaművek innovációs tartalmát tekintve igen megengedő bírálati szempontrendszerrel. A technológiafejlesztéshez hasonlóan a vállalati innováció területén is megjelentek a közép-magyarországi tükörkiírások, KMOP-1.1.4 (és KMOP-1.1.3/C) kódszámok alatt, illetve meghirdetésre került egy kifejezetten fogászati ágazatot célzó pályázat GOP-1.3.1/F (és KMOP-1.1.4/F) kódszám alatt.

Az elemzés fókuszában a fent bemutatott pályázati felhívások keretében, 2007. január 1. és 2014. április 30. között nyertes pályázatok és pályázók adatai állnak. Külön vizsgáltuk a GOP-2.1.1 A, B, C és M komponenseit, valamint a GOP-1.3.1-ben a C és F komponenseket, egyben vizsgáltuk a GOP-1.3.1 A és B komponenst, amelyek között csak a klasztertagvállalati lét jelentett különbséget, ettől eltekintve hasonló jellegű és összegű pályázatok szerepeltek a két komponensben (a klasztertagvállalati lét pedig nem képezte a vizsgálat fókuszát). A KMOP-n belül egyben vizsgáltuk az 1.2.1 alintézkedés A és B komponenseit (a továbbiakban: KMOP-1.2.1), tőlük külön az M komponenst, míg szintén egyben vizsgáltuk a KMOP-1.3.1/C és 1.1.4 konstrukciókat (a továbbiakban együtt: KMOP-1.1.4), kivéve a külön elemzett 1.1.4/F komponenst. Az egyes komponensek több különböző évben kiírásra kerültek, vizsgálatunkban azonban az adatokat a kiírás éve szerint nem bontottuk fel, az időszak egészéről kívántunk átfogó képet alkotni. Így például a 2007-es, a 2008-as, a 2009-es, a 2010-es és a 2011-es GOP-2.1.1/A kiírások adatai aggregáltak a GOP-2.1.1/A kód alatt szerepelnek. A fentieknek megfelelően összesen 11 pályázati csoportot alakítottunk ki (1. táblázat).

1. táblázat

A vizsgált pályázati csoportok

Pályázati csoport		
GOP-2.1.1/A	GOP-1.3.1/A-B	KMOP-1.2.1/A-B
GOP-2.1.1/B	GOP-1.3.1/C	KMOP-1.2.1/M
GOP-2.1.1/C	GOP-1.3.1/F	KMOP-1.1.3/C és 1.1.4/A-B-C
GOP-2.1.1/M		KMOP-1.1.4/F

Forrás: saját szerkesztés.

Megvizsgáltuk, hogy az egyes pályázati csoportok keretében milyen volt az újrapályázás aránya, illetve hogyan alakult az egyes pályázati csoportok közötti keresztpályázás. Ezt követően elemeztük, hogy az egyes pályázati csoportokban a többszörös nyertes cégek a pályázatok és a kiszereződött összegek (forint) mekkora hányadát nyerték el. A továbbiakban, ha nem specifikáljuk, hogy konkrétan melyik pályázati csoportban egyszeres nyertes az adott cég, akkor az azt jelenti, hogy az adott cég az 1. táblázatban látható összes pályázati csoportot figyelembe véve összesen csak egyetlen egyszer nyert pályázatot a vizsgált időszakban.

Területi vizsgálatunk kistérségi és regionális profilok keretében mutatja be a területi elérési arányokat, a területegységek pályázási aktivitását és a közép-magyarországi székelyhelyű cégek aktivitásának szerepét a kevésbé fejlett térségekben. Kiegészítő jelleggel felmértük, a projektek mekkora hányada valósult meg hátrányos és leghátrányosabb helyzetű kistérségben, megyei jogú városban vagy kistérség-központban, továbbá elemeztük a vállalatméret viszonyulását a pályázati részvételhez – itt azonban az adatok csak nagyságrendiek, mert az EMIR „Minősítési kód” változója, amely klasszifikálja a cégeket mikro-, kis- és középvállalati kategóriába, sok helyütt pontatlan.

Újrapályázás

Újrapályázás alatt azt értjük, amikor egy vállalkozás egy adott pályázati csoportban (például GOP-2.1.1/B) több különböző évben (vagy ha volt rá lehetőség, akkor akár ugyanannak a pályázatnak a keretében többször) is nyert pályázatot. A 2. táblázat közli az egyes

VÁLLALATI TECHNOLÓIAFEJLESZTÉST ÉS INNOVÁCIÓT TÁMOGATÓ PÁLYÁZATOK VIZSGÁLATA 291

pályázati csoportokban a nyertes pályázatok, a nyertes pályázók, és ezen belül az újr pályázók számát és arányát.

2. táblázat

Újr pályázás a vizsgált pályázati csoportokban

Pályázatok	Nyertes pályázatok száma	Nyertes cégek száma	Egyszeres nyertesek ^{a)}	Többszörös nyertesek	Egyszeres nyertesek, %	Többszörös nyertesek, %
GOP-2.1.1/A	7 476	5 814	4 549	1 265	78,2	21,8
GOP-2.1.1/B	2 232	1 907	1 667	240	87,4	12,6
GOP-2.1.1/C	146	129	113	16	87,6	12,4
GOP-2.1.1/M	7 952	7 729	7 513	216	97,2	2,8
GOP-1.3.1/A, B	832	603	450	153	74,6	25,4
GOP-1.3.1/C	1 416	1 304	1 192	192	91,4	8,6
GOP-1.3.1/F	104	93	82	11	88,2	11,8
KMOP-1.2.1	2 366	1 793	1 415	378	78,9	21,1
KMOP-1.2.1/M	1 450	1 411	1 372	39	97,2	2,8
KMOP-1.1.4	806	622	483	139	77,7	22,3
KMOP-1.1.4/F	37	37	37	0	100,0	0,0

a) Egyszeres nyertes alatt az előző alfejezetben írottaktól eltérően e táblázatban azt értjük, hogy az adott cég ugyanabban a pályázati csoportban nem nyert egyénél többször az évek során. Nyerhetett ugyanakkor más vizsgált pályázat keretében, ezzel a későbbi alfejezetek foglalkoznak.

Forrás: saját szerkesztés.

Látható, hogy a technológia-fejlesztési tömegpályázatokon (GOP-2.1.1/A és KMOP-1.2.1) nagyjából egyötöd a többszörös nyertesek aránya mindkét operatív programban, míg a komplex technológia-fejlesztési projekteket nagyobb összeggel támogató GOP-pályázatokon alacsonyabb, a kombinált terméket kínáló M-konstrukciókban pedig szinte elenyésző. Ez nagyjából a célcsoportok méretéhez és jellegéhez igazodó eredmény; hasonlóképpen nem meglepő az 1.3.1/C alacsony újranyerési aránya, mivel maga a komponens viszonylag későn indult a fejlesztési időszak egészéhez képest. Magasnak tekinthető ugyanakkor az **1.3.1/A-B** 25% fölötti értéke, figyelemmel a relatíve magas átlagos projektméretre. Ez arra utal, hogy **e pályázatokon a vállalatok egy szűkebb köre juthatott említésre méltó volumenű forráshoz az évek során.**

Hasonlóképp érdemes a figyelemre a vállalkozástámogatás „ágazati pilot” projektjének is tekinthető **1.3.1/F** komponens, ahol egyetlen pályázatról van szó (tehát nem több, azonos kódú, de különböző években kiírt pályázatról) és ennek, valamint **a szakma méretéhez képest alacsony elemszámnak a dacára 93 nyertes cégből 11 kétszer nyert** – rendszerint egy év eltéréssel, egyszer „innovációs eredmények hasznosítása”, egyszer pedig „innovatív technológia bevezetése” címen, amelyek között nem könnyű felismerni a lényegi különbséget. Ugyanez a jelenség a KMOP hasonló komponensében nem volt megfigyelhető.

Keresztpályázás

Keresztpályázóknak azokat a vállalatokat tekintjük, amelyek az 1. táblázatban listázott pályázati csoportok közül többnek a keretében is nyertek forrást 2007 januárja és 2014 ápri-

lisa között. A 3–5. táblázatok csak e cégek számait tartalmazzák, az azonos csoporton belüli újrapályázást nem.² Ez azt jelenti, hogy a 3–5. táblázatok és a 2. táblázat számai között jelentős átfedés lehetséges, de jelen alfejezetben arra vagyunk kíváncsiak, mennyire szegmentáltak a keresletet az eltérő karakterű kiírások. A 3. táblázat a GOP-2.1.1 komponensei közötti kereszpályázást mutatja. A % sor azt fejezi ki, hogy az adott komponens összes pályázó cégének hány százalékát teszi ki a más GOP-2.1.1 komponensben is nyertes cégek aránya.³

3. táblázat

Kereszpályázás a GOP-2.1.1 komponensei között

Pályázatok	(cég, darab)			
	G211A	G211B	G211C	G211M
G211B	794			
G211C	13	30		
G211M	302	78	0	
%	18,4	45,4	23,3	4,0

Forrás: saját szerkesztés.

Az A és B komponensek közötti kereszpályázás a B komponens pályázói elemszámához viszonyítva igen magasnak mondható, és ebben nincs benne a – fent említett módon hasonló csoportot célzó – GOP-1.3.1-re is sikerrel pályázók száma. A C komponens sem eredményezett egyértelmű szegmentálást, bár a B komponens közel 50%-os „szomszédlátogatási” aránya mellett a C komponens egynegyedese hasonló arányszáma el-sőre nem feltűnő. Mindez nem feltétlenül jelent problémát, ha az Irányító Hatóság nem vállalati körök, hanem projekt típusok szerint kíván szegmentálni a különböző komponensekkel.

4. táblázat

Kereszpályázás a GOP-1.3.1 komponensei és a GOP-2.1.1 alintézkedés között

Pályázatok	(cég, darab)		
	GOP-1.3.1/AB	GOP-131/C	GOP-131/F
GOP-1.3.1/C	111		
GOP-1.3.1/F	1	4	
% 1.3.1	18,6	8,8	5,4
GOP-2.1.1	264	880	28
% 2.1.1	43,8	67,5	30,1

Forrás: saját szerkesztés.

A 4. táblázatban az előzőhöz hasonlóan a pályázati csoportok közötti kereszpályázás számai szerepelnek azzal a különbséggel, hogy a százaléértékek külön mutatják a GOP-1.3.1 komponensek közötti kereszpályázók és az 1.3.1/2.1.1 alintézkedések közötti kereszpályázók arányát az adott komponensek összes pályázójának arányában.

² Vagyis például a 3. táblázatban látható, hogy a GOP-2.1.1 „B” komponensének nyertesek között 30 cég a „C” komponensben is nyert, de nem mond semmit arról, hogy ezek egyúttal abból a 240 cégből kerültek-e ki, akik a „B” komponensben *belül* is többszörös nyertesek (lásd a 2. táblázatot).

³ A százaléértékek a jelen táblázat és a 2. táblázat adataiból közvetlenül nem számíthatók ki, mert volt 13 cég, amely az A, B és C komponensben, és további 24 cég, amely az A, B és M komponensben egyaránt nyert, így ezek duplikációkat képeznek a táblázat számaiban.

VÁLLALATI TECHNOLÓIAFEJLESZTÉST ÉS INNOVÁCIÓT TÁMOGATÓ PÁLYÁZATOK VIZSGÁLATA 293

Míg azt mondhatjuk, hogy a GOP-1.3.1 alintézkedés különböző komponensei között nem volt magas a keresztpályázási arány, nehéz lenne azt állítani, hogy a technológiafejlesztés és az innováció támogatása egyértelműen más vállalati kört célozott meg. A vállalati innovációt megvalósító cégek jelentős hányada technológia-fejlesztési pályázaton is nyert, ami az 1.3.1/C komponens esetében nem okoz meglepetést, azonban az 1.3.1/A-B komponensek nyertesei között a 2.1.1-ből is nyertes 43,8%-os arány magasnak tekinthető. Mivel az A-B komponensekben az újr pályázási arány is magas volt, a C komponensben pedig a keresztpályázási arány kétharmados, azt mondhatjuk, hogy **az innovációs pályázatok a technológiafejlesztéshez képest nem szélesítették jelentős mértékben a kohéziós politika által elért kkv-k körét.**

Összevetésképpen az 5. táblázatban bemutatjuk a KMOP különböző pályázati csoportjai közötti keresztpályázási arányokat. A tábla egyúttal közli, hány olyan KMOP-ban nyertes cég van, amelyek a GOP-ból is jutottak forráshoz.

5. táblázat

A KMOP-1.1.4 és 1.2.1 alintézkedéseiben nyertes cégek keresztpályázási mutatói

Pályázatok	KM-1.1.4	KM-1.1.4/F	KM-1.2.1	KM-1.2.1/M
KM-1.1.4/F	0			
KM-1.2.1	198	2		
KM-1.2.1/M	11	0	40	
%KMOP	33,4	5,4	13,3	3,54
GOP ^{a)}	117	2	237	96
%GOP	18,8	5,4	13,2	6,8

a) GOP alatt a 2.1.1 és 1.3.1 alintézkedéseket értjük.

Forrás: saját szerkesztés.

A kombinált mikrohitel nyertesei Közép-Magyarországon is nagyjából hasonló arányban pályáztak más komponensek keretében, mint a GOP esetében. Az F-komponens KMOP-s nyertesei ugyanakkor kevésbé mutatkoztak aktívnak a keresztpályázás során (a 37 vállalkozásból mindössze 2 nyert KMOP-s technológia-fejlesztési pályázaton is, és további 2 jutott forráshoz a GOP-ból). Érdekeséget inkább az jelent, hogy a KMOP-1.1.4 nyertes pályázóinak közel egyötöde, a KMOP-1.2.1/A és B komponensek nyertes pályázóinak pedig 13,2%-a a GOP általunk vizsgált pályázati csoportjainak valamelyikéből is részesedett. Az operatív programok elhatárolása mellett ez oly módon vált lehetővé, hogy a vállalatok nem székhelyük, hanem a projekt helyszíne alapján voltak, vagy nem voltak jogosultak az adott operatív program támogatásaira. **Az unió kohéziós politikájának ugyanakkor nem célja, hogy a kevésbé fejlett régióknak szánt források átterelődjenek a fejlettebb régiók vállalataihoz, így ennek a forráselszívásnak a mértéke az új időszaki beavatkozások tervezésének szakaszában nem közömbös.**

Másfelől érdemes foglalkozni a kérdéssel, hogy a KMR-székhelyű cégek jelenlétét jelentős részben a **kevesbé fejlett régiók cégeinek alacsony részvételi aránya** idézte elő. E régiókban az ott székhellyel rendelkező működő vállalkozások 2,5–3,5%-át érte el a kohéziós politika általunk vizsgált szegmense, és fontos lenne tudni, hogy ez az elérési arány a pályázatok iránt potenciálisan érdeklődők teljes körét lefedi-e. Ha az a hipotézisünk, hogy igen, akkor a 2014–2020-ban bővülő GINOP-források⁴ leginkább a többszörös

4 GINOP = Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program 2014 és 2020 között.

nyertesek számát fogják növelni és ez egy ponton túl komoly **abszorpciós kockázatokat** hordoz. Amennyiben viszont azzal a feltételezéssel élünk, hogy ezzel az elérési aránnyal nem fedtük le a pályázatok iránt potenciálisan érdeklődő vállalatok körét, akkor a **célzásunk nem megfelelő** és azt szükséges vizsgálni, hogyan lehetne motiválható a többi cég.

Általánosságban véve is vizsgálatra érdemesnek tartjuk, hogy a Magyarországon működő közel 700 ezer kkv-ból miért mindig ugyanaz a nagyságrendileg 40–50 ezer cég vesz részt a pályázatokon 2004 óta (beleértve az összes operatív programot). Jelen elemzés ezekre a kérdésekre – pusztán a támogatási adatok alapján – nem tud választ adni, de az alacsony elérési ráta okainak pontosabb feltárása érdekében a támogatási összegek megoszlását vizsgáló következő alfejezetben a GOP és a KMR-székhelyű cégek összefüggését részletesebben is feltártuk.

Támogatási összegek megoszlásának vizsgálata

A pályázati darabszámok megoszlása mellett megvizsgáltuk, hogyan oszlanak meg a pályázati csoportok támogatási összegei az egyszer nyertes és többször nyertes cégek között, továbbá annak jártunk utána, hogy a GOP-1.3.1 és GOP-2.1.1 alintézkedések keretében nyertes, közép-magyarországi székhellyel rendelkező cégek az adott pályázati csoport összes forrásának, valamint a projekthelyszín szerinti konvergenciaregiónak⁵ adott pályázati csoportból való összes részesedésének mekkora hányadát abszorbeálták.

6. táblázat

A források megoszlása az egyszer vs. többször nyertes cégek között pályázati csoportonként

Pályázatok	Összes pályázat		Egyszer nyertes céghez ment			
	összeg	darab	összeg	%	darab	%
GOP-2.1.1/A	90 253 861 935	7 476	33 612 028 632	37,2	3 401	45,5
GOP-2.1.1/B	100 108 695 816	2 232	30 041 412 409	30,0	788	35,3
GOP-2.1.1/C	33 058 775 315	146	14 250 298 050	43,1	62	42,5
GOP-2.1.1/M	50 505 622 054	7 952	44 625 493 720	88,4	7 059	88,8
GOP-1.3.1/AB	87 075 720 942	832	26 777 996 987	30,8	213	25,6
GOP-1.3.1/C	27 813 257 493	1 416	5 869 648 732	21,1	347	24,5
GOP-1.3.1/F	2 466 042 830	104	1 491 838 246	60,5	57	54,8
KMOP-1.2.1/AB	32 944 400 666	2 375	10 778 859 575	32,7	1 132	47,7
KMOP-1.2.1/M	8 392 413 782	1 450	7 085 226 526	84,4	1 244	85,8
KMOP-1.1.4	30 965 573 715	806	9 664 643 122	31,2	277	34,4
KMOP-1.1.4/F	676 624 577	37	589 729 359	87,2	33	89,2
<i>Összesen</i>	<i>464 260 989 125</i>	<i>24 826</i>	<i>184 787 175 358</i>	<i>39,8</i>	<i>14 613</i>	<i>58,9</i>

Forrás: saját szerkesztés.

⁵ Magyarország vonatkozásában konvergenciaregiónak a kohéziós politika 2007 és 2013 közötti szóhasználatában Közép-Magyarországon kívüli összes többi régiót értjük. A 2014–2020-as szabályozás a „kevésbé fejlett régió” kifejezést találta alkalmasnak ugyanezen régiók megnevezésére.

Támogatási összegek megoszlása az egyszeres/többszörös nyertesek között

A 6. táblázat azt mutatja, hogy míg a projektek közel háromötöde egyszer nyertes cégek által került megvalósításra, a projektösszegek vonatkozásában ez az arány csupán kétötöd. **A többször nyertes cégek tehát átlagosan nagyobb forráskeretű projekteket valósítottak meg, ami a nyertesek klubján belüli polarizációs tendenciára utal.** Ezt az arányt látszólag torzítja a GOP-1.3.1/C pályázat, ahol a források 80%-a többszörös pályázó cégekhez ment (és itt nem is feltétlenül volt szándék új célcsoportot találni), ugyanakkor ezt a torzítást messze túlkompenzálja a kombinált mikrohitelben igen magas egyszer nyertes cégarány. Érdekességet inkább a többi adat hordoz. **A GOP-2.1.1/B és 1.3.1/AB, valamint a KMOP-1.2.1 és 1.1.4 komponensek/alintézkedések forrásainak közel 70%-a többször nyertes (akár a saját pályázati csoportjában újrapályázó, akár más pályázati csoportban is sikerrel pályázó) cégekhez áramlott.**

GOP-os támogatási összegek KMR-beli cégekhez vándorolt aránya

Sajátos jelenséget képeznek azok az esetek, amikor a projekt ugyan az OP földrajzi célterületén valósul meg, de a célterületen kívül bejegyzett kedvezményezett által. A hazai fejlesztéspolitikai keretein belül azt a jelenséget vizsgáltuk, amikor a projekt helyszíne egy kevésbé fejlett régió, a pályázó székhelye azonban Közép-Magyarországon van. A vállalati technológiafejlesztés és innováció területén, ahol nyilvánvalóan saját használatra fejleszt a cég, ez csak akkor lenne indokolt, ha a nyertes cég működő telephellyel rendelkezne a projekthelyszín szerinti régióban. Az EMIR adatai a telephely tekintetében rendkívül hiányosak, így a nagyszámú KMR-székhelyű, de egy kevésbé fejlett régióban technológiafejlesztést vagy innovációt megvalósító kedvezményezett esetében ebből nem tudunk tájékozódni (ahol pedig még a telephely is Budapest, ott jóhiszeműen azt gondolhatnók, hogy az uniós pályázat keretében alakítja ki a vidéki telephelyet, ezért nincs még a projekt kezdetén rögzített adatokban benne). Az adatok azonban túlságosan magas arányokat mutatnak, így informális interjúk keretében tájékozódunk volt közreműködő szervezeti dolgozók és pályázatírók körében a jelenség lehetséges okairól. **Nevük elhallgatásához hozzájáruló interjúalanyaink egybehangzó véleménye szerint egyes pályázatok keretében gyakorlattá vált a berendezések hivatalosan más régióbeli beszerzése, majd közép-magyarországi használata (helyszíni ellenőrzés esetén átmeneti oda-visszaszállítással) – így az alábbi elemzésben közölt adatok nagy valószínűséggel szabályozási szempontból sem közömbösek.**

7. táblázat

KMR-székhelyű vállalkozások a GOP egyes komponenseiben

Pályázatok	Összes pályázat		KMR-székhelyű cégek által elnyert pályázatok			
	összeg	darab	összeg	%	darab	%
GOP-2.1.1/A	90 253 861 935	7 476	19 594 748 868	21,7	1 113	14,9
GOP-2.1.1/B	100 108 695 816	2 232	21 722 514 214	21,7	414	18,5
GOP-2.1.1/C	33 058 775 315	146	3 644 971 882	11,0	19	13,0
GOP-2.1.1/M	50 505 622 054	7 952	6 280 780 220	12,4	802	10,1
GOP-1.3.1/AB	87 075 720 942	832	29 186 849 794	33,5	295	35,5
GOP-1.3.1/C	27 813 257 493	1 416	5 700 468 557	20,5	278	19,6
GOP-1.3.1/F	2 466 042 830	104	660 975 585	26,8	23	22,1
<i>Összesen</i>	<i>391 281 976 385</i>	<i>20 158</i>	<i>86 791 309 120</i>	<i>22,2</i>	<i>2 944</i>	<i>14,6</i>

Forrás: saját szerkesztés.

Már a 7. táblázatban feltűnő, hogy a jelenség nem eseti, a **GOP-2.1.1 A és B** komponensek és az **1.3.1/C** komponens esetében a pályázati források **több mint egyötödét közép-magyarországi cégek nyerték el**. Ennél is érdekesebb az **1.3.1/AB komponenseket magában foglaló pályázati csoport, ahol ez az arány egyharmados**, ráadásul igen magas projektösszegekkel, de nehéz elmentni szó nélkül az **1.3.1/F komponens több mint egynegyedes arányszáma** mellett is, ahol azzal a feltételezéssel kell élnünk, hogy a pályázat lehetőségével váratlanul magas arányban éltek olyan cégek, amelyek vidéken működtek fogorvosi rendelőt, de székhelyük Közép-Magyarországon van. A magas arányokra tekintettel további kutatást végeztünk a regionális arányok feltérképezésére annak érdekében, hogy lássuk: ezek az aggregát értékek milyen belső területi szóródást rejtjenek.

A 8. táblázatban a „KMRsum” az adott régióban projekthelyszínnel rendelkező, de KMR-székhelyű pályázó által megvalósított projektek forrását, az alatta lévő % ennek az összegnek a régió összes, adott pályázati csoportból származó forrásához viszonyított arányát fejezi ki. A „KMRdb” sorok és az alatta lévő % ugyanezt fejezik ki, csak nem a projektösszegek, hanem a projektek darabszáma vonatkozásában. A cellamintázatok a sok adat közötti eligazodást segítik, csupán az értékek nagysága szerint különböztetik meg a cellákat. A technológiafejlesztés területén (táblázat felső része) a **GOP-2.1.1/A-ban talá-lunk szembeötlő, 40% fölötti értéket Észak-Magyarország vonatkozásában**, de a B komponens és az alacsony elemszámú C komponens 20–30% közötti értékei is említésre érdemesek. Sokkal markánsabbak az eredmények azonban az innováció terén. Az 1.3.1/AB komponenseket tartalmazó pályázati csoport kizárólag 20% fölötti eredményeket mutat, több ízben 30 vagy 40% fölötti eredményekkel tarkítva, míg **az Alföld egészére nézve kijelenthető, hogy a térségben célzottan fogászati fejlesztésre fordított összegek közel fele közép-magyarországi cégekhez áramlott**. Nyugat-Dunántúlon ugyanakkor nagyon alacsony a forrás-átáramlás, míg Észak-Magyarországon sikerült legkevésbé elérni a helyi vállalkozásokat ezekkel a pályázatokkal: a térségbe áramlott források egyharmada KMR-székhelyű cégekhez került.

Ezek az arányszámok – a feltételezhető visszaéléseken túlmenően – az adott térség cégeinek aktivitása szempontjából is érdekesek. Ehhez először megvizsgáltuk, hogy az egyes régiókba (projekthelyszín szerint) hány forint támogatás érkezett a vizsgált pályázati konstrukciók keretében és ezt elosztottuk az adott régióban bejegyzett, működő vállalkozások számával („fajlagos támogatás” – a számítás statisztikailag elhanyagolható mértékben torzít, mert az összes cégben a nagyvállalatok is benne vannak, ezek aránya azonban minden régióban elenyésző). Ezt követően a régióban székhellyel rendelkező nyertes vállalatok számát elosztottuk a régióban székhellyel rendelkező összes működő vállalkozás számával („elérési arány”). A két arányszámból együttesen már értékelhető eredmények olvashatók ki.

A 9. táblázatban látható, hogy míg a vizsgált pályázatokkal elért cégek aránya minden régióban nagyjából 2,5 és 3,5% között mozog, addig az egy cégre jutó támogatásban jelentős eltérések vannak. **Az adott régióban bejegyzett összes működő vállalkozásra vetítve Észak-Magyarországon és Közép-Dunántúlon volt a legnagyobb forrásbőség, miközben éppen ezekben a térségekben a legalacsonyabb a cégek elérési aránya**. Itt tehát vagy a projekteknek kellett magasabb átlagos összköltséggel rendelkezniük, vagy más régiókból való cégeknek kellett átvállalniuk a megvalósítás egy részét. Mindkét magyarázat része a valóságnak: míg a többi régióban 15 és 19 millió forint között mozog az átlagos projektméret (régió összes támogatása/projektek darabszáma a régióban), éppen Észak-Magyarországon és Közép-Dunántúlon ez az érték 24,3 és 25,3 millió forint. Emellett a 8. táblázatból azt is láthatjuk, hogy e két régióban a legmagasabb a KMR-székhelyű cégek beszivárgása.

VÁLLALATI TECHNOLÓIAFEJLESZTÉST ÉS INNOVÁCIÓT TÁMOGATÓ PÁLYÁZATOK VIZSGÁLATA 297

8. táblázat

KMR-székhelyű vállalkozások a GOP egyes komponenseiben – regionális eredmények

Régió	Mutató	GOP-2.1.1/A	GOP-2.1.1/B	GOP-2.1.1/C	GOP-2.1.1/M
Dél-Alföld	KMRsum	4 002 129 786	4 129 442 636	388 060 000	1 005 523 985
	%	18,8	19,1	9,6	10,2
	KMRdarab	231	73	2	131
	%	13,3	15,7	10,0	8,4
Dél-Dunántúl	KMRsum	2 471 732 424	2 675 685 237	239 303 136	1 623 567 141
	%	20,8	24,8	9,4	17,4
	KMRdarab	134	51	2	197
	%	13,5	20,4	18,2	13,8
Észak-Alföld	KMRsum	2 976 124 336	4 003 507 821	1 615 989 452	1 035 844 020
	%	16,9	24,5	21,8	9,6
	KMRdarab	190	84	8	136
	%	13,2	20,9	28,6	8,0
Észak-Magyarország	KMRsum	6 802 819 161	4 321 005 343	352 462 327	782 704 407
	%	41,6	29,0	7,9	14,8
	KMRdarab	344	89	4	103
	%	29,4	27,8	21,1	12,2
Közép-Dunántúl	KMRsum	2 421 023 719	4 315 091 969	1 049 156 967	1 073 799 158
	%	20,2	22,7	13,5	20,5
	KMRdarab	149	78	7	138
	%	14,2	18,8	20,0	16,1
Nyugat-Dunántúl	KMRsum	920 919 442	2 277 781 208	161 000 000	759 341 509
	%	8,2	13,1	2,4	7,6
	KMRdarab	65	39	1	97
	%	6,0	10,3	3,0	6,2
Régió	Mutató	GOP-1.3.1/AB	GOP-1.3.1/C	GOP-1.3.1/F	Összesen
Dél-Alföld	KMRsum	3 709 450 366	1 032 456 504	203 045 087	14 470 108 364
	%	26,3	17,7	47,8	18,7
	KMRdarab	48	51	7	543
	%	25,1	16,8	38,9	12,7
Dél-Dunántúl	KMRsum	3 240 572 649	663 663 053	0	10 914 523 640
	%	39,9	21,5	0,0	23,8
	KMRdarab	43	32	0	459
	%	39,1	20,8	0,0	15,6
Észak-Alföld	KMRsum	4 658 866 469	1 082 059 176	87 587 305	15 459 978 579
	%	29,0	20,4	43,2	21,0
	KMRdarab	42	51	3	514
	%	40,4	19,2	27,3	13,0
Észak-Magyarország	KMRsum	7 702 998 924	1 463 774 491	58 748 482	21 484 513 135
	%	37,4	25,5	27,0	32,5
	KMRdarab	58	70	2	670
	%	46,4	31,8	20,0	24,7
Közép-Dunántúl	KMRsum	8 175 908 465	955 124 293	229 663 983	18 219 768 554
	%	37,0	21,2	38,2	25,6
	KMRdarab	85	49	8	514
	%	41,7	21,5	34,8	18,3
Nyugat-Dunántúl	KMRsum	1 699 052 921	503 391 040	81 930 728	6 403 416 848
	%	27,9	10,4	8,4	11,2
	KMRdarab	19	25	3	249
	%	19,4	10,2	7,5	7,2

Forrás: saját szerkesztés.

Fajlagos támogatás és elérési arány a kevésbé fejlett régiókban

Régió	Fajlagos támogatás, ezer forint	Elérési arány, %	Átlagos projektméret, millió forint
Dél-Alföld	972,7	3,6	18,0
Dél-Dunántúl	771,7	3,3	15,6
Észak-Alföld	920,5	3,4	18,7
Észak-Magyarország	1113,4	2,7	24,3
Közép-Dunántúl	1014,9	2,4	25,3
Nyugat-Dunántúl	830,0	3,6	16,6

Forrás: saját szerkesztés.

Területi vizsgálat a GOP-ban

Területi vizsgálatunkat a GOP-os pályázati csoportokra szűkítve több szempont mentén folytattuk az eddig kapott földrajzi eredmények pontosítása és új eredmények kinyerése végett. Mindenekelőtt a kistérségek szintjén elemeztük az alábbi mutatókat:

– **PROJEKTARÁNY** – (a kistérségben megvalósított projektek száma) / (a kistérségben székhellyel rendelkező működő vállalkozások száma) – röviden: 'PRA';

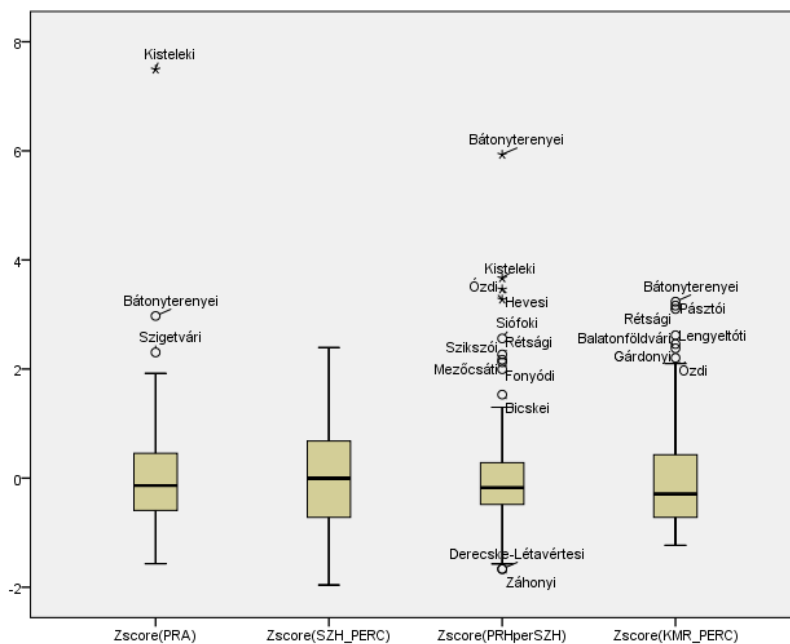
– **ELÉRÉSI ARÁNY** – (a kistérségben székhellyel rendelkező nyertes vállalkozások száma) / (a kistérségben székhellyel rendelkező működő vállalkozások száma) – röviden: 'SZH_PERC';

– **HELYSZÍN/SZÉKHELY OLLÓ** – (a kistérségben projektet megvalósító cégek száma) / (a kistérségben székhellyel rendelkező nyertes cégek száma) – röviden: 'PRHperSZH';

– **KMR-MUTATÓ** – (a kistérségben KMR-székhelyű cégek által megvalósított projektek száma) / (a kistérségben megvalósított összes projekt száma) – röviden: 'KMR_PERC'.

Tekintettel a kistérségek nagy számára, ezen a területi szinten csak a főbb tendenciákat és a jelentőséggel bíró eredményeket közöljük.

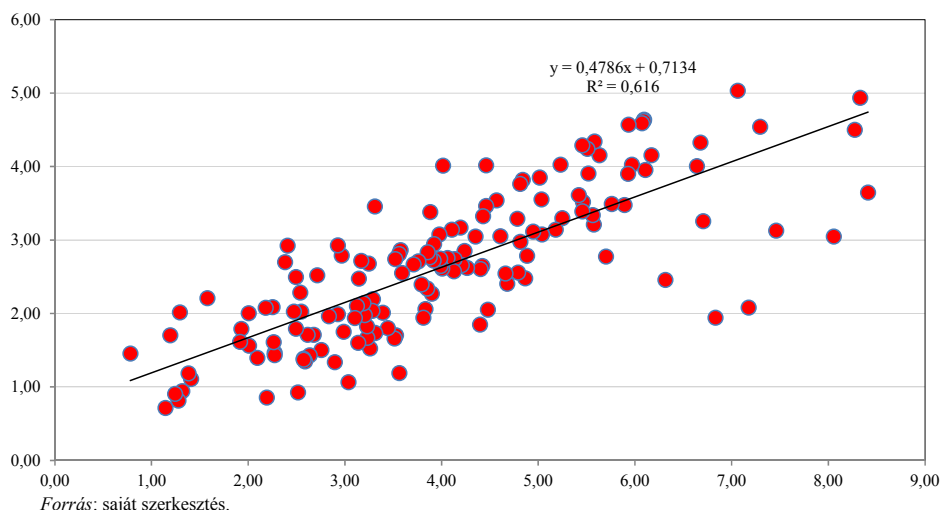
Az 1. ábrán a fenti változók extrém értékei szerepelnek. Az ábra standardizált változókat mutat az együttes bemutatathatóság érdekében, de az leolvasható róla, hogy más kistérségekhez képest a Kistéleki kistérségben az ott székhellyel rendelkező cégek számához viszonyítva kiemelkedően sok projekt valósult meg (Zscore(PRA)). Hasonlóan kiugró a Bátorfyerenyei és a Szigetvári kistérség eredménye is. Az elérési arány tekintetében nincsenek extrém értékek, ám ugyanez nem mondható el a helyszín/székhely ollóról, sem a KMR-mutatóról. Utóbbi mutató rangsorát három Nógrád megyei kistérség „vezeti”. A helyszín/székhely aránynak negatív irányban is van extrém értéke: A Derecske-Létavértesi és a Záhonyi kistérségekben jóval több, a kistérségben székhellyel rendelkező projekt nyertes cég van, mint ahány e kistérségekben projektet megvalósító cég, vagyis e kistérségek nyertes cégei kiemelkedő arányban valósítottak meg projekteket a sajátjuktól eltérő kistérségekben.

Extrém értékek a kistérségi változóknál

Forrás: saját szerkesztés.

Általános tendenciák

A részletesebb kistérségi elemzés előtt **megvizsgáltuk a változók közötti kapcsolatokat az extrém értékek eltávolításával**. Mindenekelőtt arra voltunk kíváncsiak: növekszik-e a helyi cégek elérési aránya a projektarány növekedésével? Egyszerűbben átfogalmazva: ha X kistérségben statisztikailag magasabb az egy helyi cégre jutó projektszám, mint Y kistérségben, az egyúttal jelenti-e azt is, hogy X kistérség cégei nagyobb arányban vettek részt a pályázati rendszerben, mint Y kistérség cégei. A 2. ábra plasztikusan mutatja, hogy **bár a projektek helyi cégek számához viszonyított magasabb aránya (PRA) jellemzően együtt jár a helyi cégek magasabb aktivitásával, az összefüggés merőben sztochasztikus** (az x tengelyen látható a projektarány, az y tengelyen pedig az elérési arány).

A kistérségi projektarány és a kistérségi elérési arány kapcsolata

Látható ugyanis a regressziós egyenletből, hogy az egyenes meredeksége csupán 0,48, vagyis a projektarány egységnyi növekedése átlagosan csak mintegy fele akkora növekedést eredményez az elérési arányban.⁶ Ennek egyrészt oka lehet a többszörös nyertesek magas aránya, másrészt azonban – eddigi eredményeink alapján – az is elképzelhető, hogy a „többlet” projekteket más kistérségbeli cégek valósítják meg. Ezért először megvizsgáltuk, hogy a projektarány változása mutat-e összefüggést a KMR-mutatóval. (Mivel itt más mértékegységű változókról van szó, standardizált változókat alkalmaztunk.)

A 3. ábra alapján azt mondhatjuk, hogy a projektarány alakulása önmagában nem áll összefüggésben a KMR-székhelyű cégek szerepvállalásával. A 4. ábra ugyanakkor rámutat, hogy amely kistérségekben szélesebbre nyílik a helyszín/székhely olló, ott ez nem elhanyagolható részben KMR-székhelyű cégeknek köszönhető, azaz: **amelyik kistérségben sokkal több cégnek van projektje, mint ahány, az adott kistérségben bejegyzett nyertes cég van, ott ezt a részt figyelemre méltó arányban töltik be KMR-székhelyű vállalkozások.**

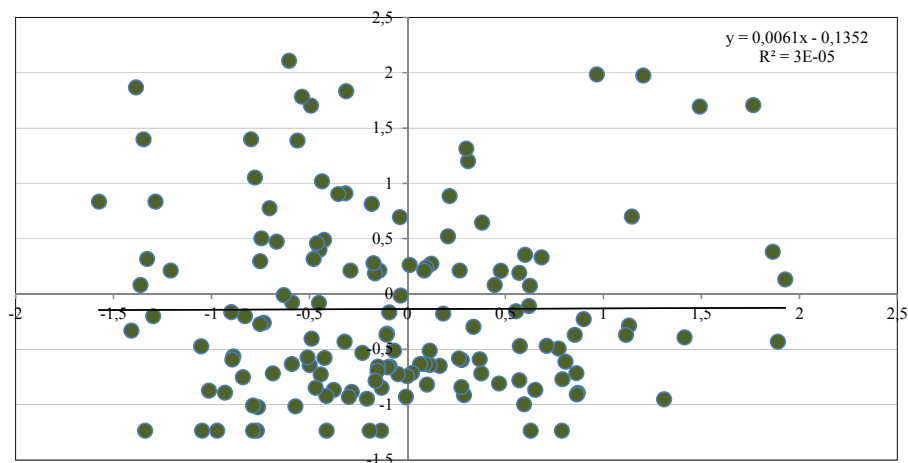
A változók közti kapcsolat nem tűnik túl erősnek ($R^2=0,25$), ezt azonban nem kis részben a bal felső és a jobb alsó negyedben található kilógó (de a változó saját eloszlásán belül nem extrém, ezért a vizsgálat előtt ki nem szűrt) értékek okozzák. A 4. ábra bal felső negyedének kilógó értékei olyan kistérségeket jelölnek, ahol annak ellenére magas a KMR-székhelyű cégek aránya a projekt-megvalósításban, hogy a kistérség nyertes cégeinek száma magasabb a kistérségben projektet megvalósító cégek számánál – vagyis: a kistérség cégei máshol valósítanak meg projekteket és cserébe náluk viszont KMR-székhelyű cégek működnek. A jobb alsó, nem túl népes negyed kistérségeiben ezzel szemben jellemzően magas azon cégek aránya a projekt-megvalósításban, amelyek nem az adott kistérségből,

⁶ Volt mód a természetes mértékegységek alkalmazására, mert az összevetett arányszámokban a nevező egyaránt a „helyi cégek száma” (az adott kistérségben bejegyzett székhellyel rendelkező, működő vállalkozások száma) volt.

de nem is Közép-Magyarországról valók. Ezek közül az ábrán is megjelölt Csurgói kistérség kilógó értéket képvisel. Ha ezt a három kilógó értéket eltávolítjuk, az R^2 mutató értéke 0,25-ről 0,41-ra emelkedik(!), így ezeket befolyásos adatpontoknak tekinthetjük, amelyek torzítják a két változó között fennálló jellemző kapcsolatot, jelentősen tompítva a KMR-szerepvállalás jelentőségét.⁷

3. ábra

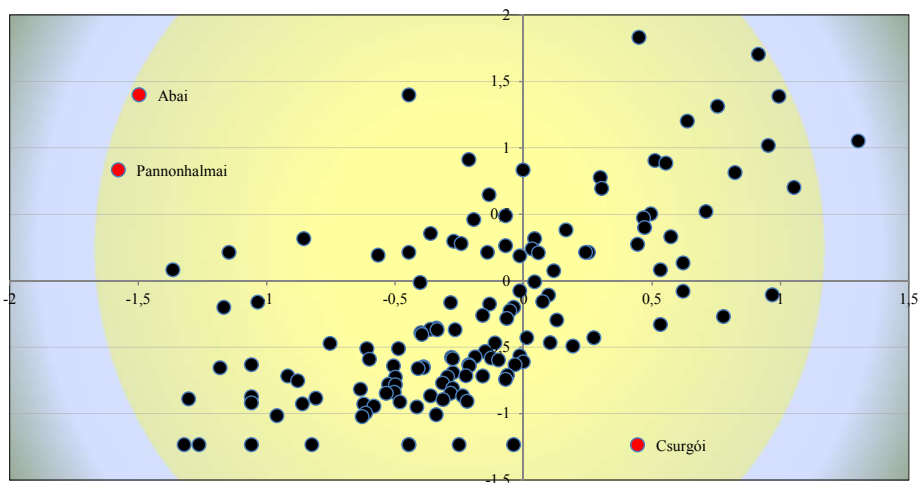
Projektarány és KMR-részvétel a kistérségekben

Forrás: saját szerkesztés.

4. ábra

A helyszín/székhely olló kapcsolata a KMR-mutatóval

Forrás: saját szerkesztés.

⁷ A 4. ábra bal alsó negyedében az „önmagukról gondoskodó” kistérségek vannak (igen nagy számban), ahol sem a helyszín/székhely olló nem nyílt szélesre, sem a KMR-arány nem magas. A jobb felső negyedben láthatók ezzel szemben azok a kistérségek, ahol szélesre nyílt az olló és ezt viszonylag nagyobb arányban KMR-székhelyű cégek pályázatai okozták.

Összességében a következőket szűrtük le az extrém értékek nélküli vizsgálatokból:

- **a kistérségi projektarány növekedése jellemzően együtt járt a helyi vállalkozások magasabb arányú részvételével, de nem azonos arányban – egy új projekt csak az esetek felében vont be új helyi céget a pályázati rendszerbe**
 - a vizsgálathoz 3 extrém kistérséget kellett eltávolítani, amelyek jelentősen, 0,2-del rontották volna a kapcsolat erősségét, mert a helyi vállalkozások számához képest magas projektszám, de alacsony helyi részvétel jellemezte őket (*Kis-teleki, Bátorterenyei és Szigetvári* kistérség);
- **önmagában a magasabb projektarány nem jár együtt a KMR-székhelyű cégek magasabb arányú részvételével a kistérségekben – azaz: számos kistérség saját cégeivel oldotta meg a megnövekedő projektmennyiség megvalósítását**
 - a vizsgálathoz 9 extrém kistérséget távolítottunk el, de ezek nem befolyásolták az eredményt, mert a két változó tekintetében vegyes értékekkel szerepeltek;
- **ahol viszont a helyszín/székhely olló szélesebb, ott jellemzően nagyobb a KMR-székhelyű cégek részvételi aránya is**
 - a vizsgálathoz 16 extrém kistérséget kellett eltávolítani, amelyek jelentősen, 0,23-dal javították volna a kapcsolat erősségét, mert javarészt olyan térségek voltak, ahol a helyszín/székhely arány magas és a KMR-részvétel is kiemelkedő (mindenekelőtt Bátorterenye, Rétság és Ózd térségei, amelyek mindkét változó tekintetében extrémek, de *Balatonföldvár, Fonyód* és *Sziksó* térségei is fellelősek az eredményért);
 - megfigyeltük ugyanakkor, hogy 3 kistérség, amelyet nem távolítottunk el a vizsgálat előtt, mert saját eloszlásukon belül nem voltak extrémek, sajátosan „viselkedtek”: vagy annak ellenére jelentettek célpontot KMR-es cégek számára, hogy az adott kistérség cégei is magas arányban voltak aktívak, vagy pedig a KMR helyett más konvergenciaregión-beli kistérségek cégeinek biztosítottak projekthelyszínt. E 3 darab kistérség eltávolítása után egyértelművé vált, hogy a 156 konvergenciaregión-beli kistérségből 137 vonatkozásában megáll az összefüggés, miszerint bár a magasabb projektarány önmagában nem KMR-beli cégek aktivitásából fakad, ahol egyúttal a helyszín/székhely olló is szélesebb, ott az jellemzően KMR-beli cégeknek köszönhető.

Egy mondatban: Ahol magasabb a projektarány, ott magasabb az elérési arány is, azonban a kistérségek 20%-ánál a projektarány növekedését döntően KMR-beli cégek benyomulása okozta.

Kistérségi profilok

Az általános tendenciákon túlmenően, a karakteres kistérségi eredmények mentén azonosítottunk öt, kiemelésre érdemes csoportot a kistérségek körében:

Önálló kistérségek: A helyi cégek számához képest relatíve sok projekttel és egyúttal a saját kistérségbeli cégek relatíve magas aktivitásával jellemezhető a *Nyírbátori, Mátészalkai* és a *Nyíregyházi* kistérség (ÉA), a *Mosonmagyaróvári, Szombathelyi* és *Vasvári* kistérség (NYD), a *Bajai, Kiskőrösi, Szegedi* és *Kecskeméti* kistérség (DA), valamint *Szekszárd környéke* (DD). Észak-Magyarország és Közép-Dunántúl nem jelenik meg ebben a csoportban.

KMR-jelenlét miatt megnövekedett projektszámú kistérségek: A helyi cégek számához képest sok projekttel jellemezhető kistérségek, ahol azonban ezt a projekttöbbletet jobbra KMR-székhelyű cégek hozták létre: *Bátonyterenyei*, *Ózdi*, *Szikszói*, *Szerencsi* és *Hevesi* kistérség (ÉM), *Siófoki* és *Fonyódi* kistérség (DD). Ebben a kategóriában csak Észak-Magyarország és Dél-Dunántúl jelent meg.

Nagy részben KMR-jelenlét miatt projekthelyszínné váló kistérségek: Olyan területek, ahol az igen alacsony projektarányon belül is nagyon jelentős a KMR-székhelyű cégek szerepvállalása. Ilyen kistérség az *Abauj-Hegyközi* és a *Rétsági* (ÉM), a *Gárdonyi*, *Abai* és *Enyingi* (KD), valamint a *Pannonhalmai* (NYD), *Záhonyi* (ÉA) és a *Barcsi* (DD) kistérség. Ebben a kategóriában túlsúlyban van Észak-Magyarország és Közép-Dunántúl, s nem jelenik meg Dél-Alföld.

Passzív kistérségek: A helyi működő cégek számához viszonyítva alacsony projektszám és alacsony elérési arány, alacsony vagy nem létező KMR-jelenléttel. Ilyen térségek a *Sarkadi* (DA), a *Téti* (NYD), a *Tabi* (DD), az *Adonyi* és a *Tapolcai* (KD) kistérségek.

Máshol aktív kistérségek: Olyan területek, ahol a kistérségben székhellyel rendelkező nyertes cégek száma magasabb, néhol többszöröse a kistérségben projektet megvalósító cégek számának. Több mint másfélszeres ez az arány a *Pannonhalmai*, *Téti* és *Őriszentpéteri* (NYD) kistérségben, a *Mórahalmi* (DA), *Abai* (KD) és *Kadarkúti* (DD) kistérségben, és eléri a kétszeres arányt *Záhony* (ÉM) és *Derecske-Létavértes* (ÉA) térségeiben. Ezek közül a Pannonhalmai, Abai és Záhonyi kistérségekben láttuk, hogy cserében „átadták a terepet” KMR-székhelyű vállalatoknak, míg Mórahalom, Derecske-Létavértes és Őriszentpéter térségeiben egyetlen KMR-székhelyű cég által megvalósított projekt sem volt.⁸

Külön említést érdemel a Kisteleki kistérség Dél-Alföldön, ahol a projektszámok a helyi működő cégek számához viszonyított aránya 20% fölötti (a következő érték a sorban 10,7%!). Ez azt jelenti, hogy **ebben a térségben az ott bejegyzett cégek számához képest szélsőségesen sok projekt valósult meg**, így ennek a kistérségnek az adatait részletesebben is megvizsgáltuk. Területi tendencia nem figyelhető meg: A 190 projektet összesen 30 kistérség 102 cége valósította meg, a 102 cégből mindössze 32 rendelkezik székhellyel a kistérségben, de a KMR-arány emellett is csak 25% a megvalósító cégek és 28% a projektek körében. Mindenképpen **érdemes lenne megvizsgálni: miért érte meg ennyi, más területre tartozó cégnek éppen Kisteleket bejelenteni projekthelyszínné...**

Közép-magyarországi székhelyű cégek részvétele a kistérségi projektmegvalósításban

Ahogy regionális szinten, kistérségi szinten is megvizsgáltuk, milyen arányban vettek részt KMR-székhelyű cégek a projektek megvalósításában. Az arány mellett közöltük a projektszámot is, hogy az adott kistérség kohéziós politikai jelentősége is látszódjon. Az eredmények területi megoszlása megdöbbentő (lásd a 10. táblázatot).

Mindenekelőtt a listavezető 25 kistérség fele Észak-Magyarországon található, ezen belül teljes létszámmal vonul fel Nógrád megye, amelynek a hatból három kistérségében a

⁸ A Téti kistérség megjelenése inkább statisztikai érdekesség, nagyon kis elemszámról van szó: a kistérségben bejegyzett cégek kevesebb mint 1%-a (8 vállalkozás) vett részt a pályázati rendszerben, és a térségben összesen 11 projekt valósult meg, 5 cég kivételében. Összehasonlításképpen a szintén nyugat-dunántúli Zalaszentgróti kistérségben a cégek 3,8%-át (24 cég) sikerült bevonni és 30 projekt valósult meg 24 cég segítségével.

projektek 60%-át közép-magyarországi cégek valósították meg! **A Bátorterenyei, Pászói és Rétsági kistérségek a GOP technológia-fejlesztési és vállalati innovációs pályázati forrásainak felhasználása tekintetében gyakorlatilag Közép-Magyarország gyarmatainak tekinthetők.** Figyelemre méltó, hogy alacsony projektarányai ellenére 7 kistérséggel jelentkezik Közép-Dunántúl (de csak Fejér és Veszprém megye), míg Dél-Dunántúl és Észak-Alföld 4, illetve 2 kistérséggel képviselteti magát a Top-25-ben. Említést érdemel, hogy a Balaton térsége 5 kistérség által is érintett, míg Nyugat-Dunántúl és Dél-Alföld nem jelenik meg.

10. táblázat

A KMR-befolyás által leginkább érintett 25 kistérség

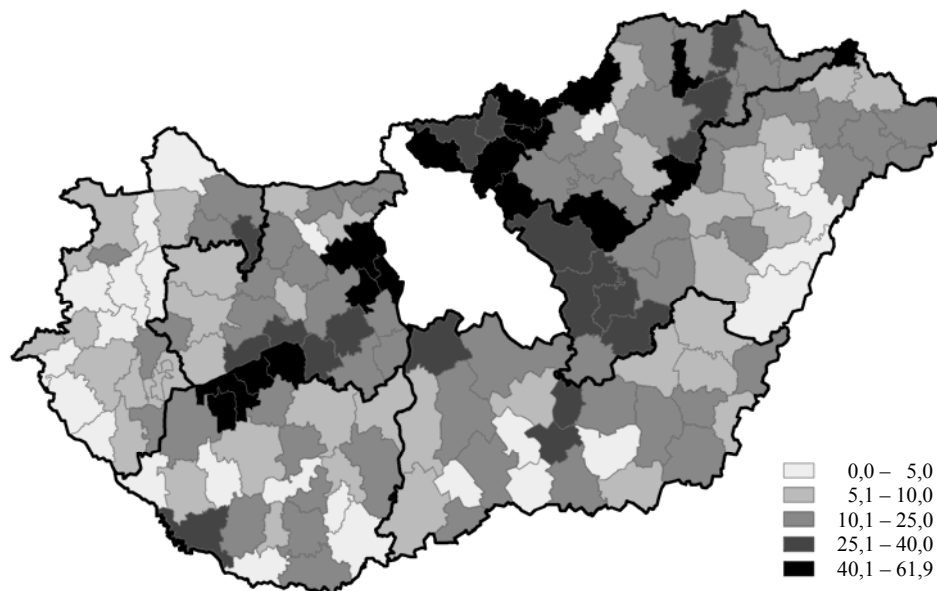
Kistérség	Projekt, darab	KMR, darab	KMR, %	Régió
Bátorterenyei	97	60	61,9	Észak-Magyarország
Rétsági	23	14	60,9	Észak-Magyarország
Pászói	35	21	60,0	Észak-Magyarország
Lengyeltóti	15	8	53,3	Dél-Dunántúl
Gárdonyi	45	23	51,1	Közép-Dunántúl
Balatonföldvári	18	9	50,0	Dél-Dunántúl
Martonvásári	46	22	47,8	Közép-Dunántúl
Ózdi	145	69	47,6	Észak-Magyarország
Mezőcsáti	13	6	46,2	Észak-Magyarország
Szikszói	36	16	44,4	Észak-Magyarország
Hevesi	88	39	44,3	Észak-Magyarország
Záhonyi	7	3	42,9	Észak-Alföld
Hatvani	85	36	42,4	Észak-Magyarország
Bicskei	60	25	41,7	Közép-Dunántúl
Siófoki	251	102	40,6	Dél-Dunántúl
Salgótarjáni	106	43	40,6	Észak-Magyarország
Fonyódi	136	55	40,4	Dél-Dunántúl
Abai	11	4	36,4	Közép-Dunántúl
Abauj-Hegyközi	11	4	36,4	Észak-Magyarország
Balassagyarmati	58	21	36,2	Észak-Magyarország
Balatonfüredi	108	38	35,2	Közép-Dunántúl
Balatonalmádi	107	36	33,6	Közép-Dunántúl
Enyingi	19	6	31,6	Közép-Dunántúl
Törökszentmiklósi	45	14	31,1	Észak-Alföld
Szécsényi	27	8	29,6	Észak-Magyarország

Forrás: saját szerkesztés.

Az 5. ábra a 10. táblázat kiterjesztésének tekinthető, amely az ország összes kistérségére vonatkozóan szemlélteti a KMR-székhelyű cégek konvergenciaregión-beli befolyásának nagyságrendjét a vizsgált projektek megvalósításában. A térkép plasztikusan mutatja, hogy a már említett erős észak-magyarországi jelenlét mellett a főváros és Pest megye közvetlen környezete a leginkább érintett (ami egy területileg jól értelmezhető jelenség), de kirajzolódik a KMR-székhelyű cégek Balaton környéki aktivitása is.

5. ábra

Közép-magyarországi székhelyű cégek által megvalósított projektek aránya a kistérségekben

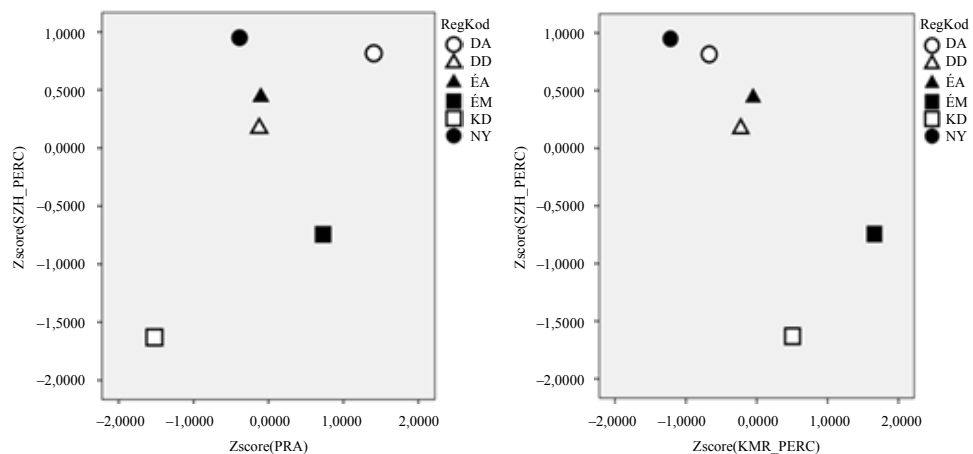
Forrás: saját szerkesztés.

Régióprofilok

Az eddig vázolt kistérségi profilok mögött tehát felsejlenek regionális tendenciák is. Ezeket vizsgálva az alábbi pontfelhő-diagramokat állítottuk össze (6. ábra):

6. ábra

Régióprofilok

Forrás: saját szerkesztés.

Az ábrán szembeötlő a két dunántúli régió közt feszülő ellentét: kis sarkítással Nyugat-Dunántúl aktív függetlensége és Közép-Dunántúl passzív „telephely jellege”. Nyugaton átlaghoz közeli projektarány és alacsony KMR-es jelenlét mellett a többi régióhoz képest kiemelkedő a helyi cégek részvételi aránya a pályázati rendszerben, míg Közép-Dunántúlon alacsony projektarány és átlag fölötti KMR-es jelenlét mellett nagyon alacsony a pályázati rendszerben való részvételi arány a régióban bejegyzett cégek körében. Nyugat-Dunántúlt is meghaladó aktivitással jellemezhető Dél-Alföld, ahol messze átlag fölötti projektarány és átlag alatti KMR-es jelenlét mellett mondható el, hogy a régió cégei kiemelkedő pályázási aktivitást mutattak a régió összes cégszámához viszonyítva. Észak-Magyarországon ezzel szemben a helyi részvétel átlag alatti, ugyanakkor jóval az átlag fölé tolja a projektarányt az extrém KMR-es jelenlét. Dél-Dunántúl és Észak-Alföld eredményei nem mondhatók karakteresnek. **A kistérségek és a régiók között igen nagy a léptékbeli különbség, egy régióra átlagosan 26 kistérség jut, így az, hogy ilyen aggregáltsági szinten a 6 régióból 4-nek is markáns eredményei születtek, mindenképpen figyelemreméltó területi eredmény!**

Területi fejlettség és települési jellemzők szerinti vizsgálat

A GOP-1.3.1 és a GOP-2.1.1 keretében a pályázatok 29%-a valósult meg hátrányos helyzetű (HH) és 13%-a leghátrányosabb helyzetű (LHH) térségben. Mind a HH, mind az LHH térségekben a projektek nagyjából fele jutott olyan cégekhez, amelyek a GOP és a KMOP vizsgált alintézkedéseiben csak egyszer nyertek pályázatot és az e térségekben nyertes cégek mintegy háromnegyede csak egyszeres pályázati nyertes a vizsgált alintézkedésekben. Ez azt is jelenti, hogy **a nyertes cégek egynegyedének kellett megvalósítania a projektek felét, ami rávilágít a HH és LHH térségek gyenge projekt-megvalósítási kapacitására.**

A két alintézkedés keretében a projektek fele megyei jogú városban (MJV) valósult meg, öthatoda pedig kistérségi központban. A cégek oldaláról ennél is markánsabb adat, hogy a GOP-1.3.1 és 2.1.1 alintézkedésekben projektet megvalósító 15 189 darab cég 43,8%-a (6660 darab) megyei jogú városban rendelkezik székhellyel, miközben a működő vállalkozásoknak mindössze egynegyede rendelkezik MJV-székhellyel (KSH: Megyei jogú városok).⁹ **A MJV-okban székhellyel rendelkező cégek tehát felülreprezentáltak a projektmegvalósítók körében, ami felveti a MJV-okon kívüli cégek elérésének esetleg nem megfelelő mértékét.**

Vállalati méret szerinti vizsgálat

Végül megvizsgáltuk a támogatottakat vállalati méret szerinti besorolásuk alapján is. A 11. táblázatból látható, hogy az összes nyertes közel háromnegyede mikrovállalat, a csak egyszer nyertes cégek körében arányuk még magasabb, és csak kevesebb mint egyhatedükről mondható el, hogy többször is pályázatot nyertek a vizsgált kiírások keretében. Nagyszámú jelenlétük miatt még így is a projektek közel kétharmadát ők valósították meg. Ezzel szemben a kisvállalatok csak a nyertes cégek egyötödét teszik ki, de a pályázatok több mint

⁹ <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/veszpremmjv10.pdf>

VÁLLALATI TECHNOLÓIAFEJLESZTÉST ÉS INNOVÁCIÓT TÁMOGATÓ PÁLYÁZATOK VIZSGÁLATA 307

egynegyedének megvalósításáért felelősek és a többszörös nyertesek aránya körükben eléri a 40%-ot. Ez utóbbi jellemző megmutatkozik abban is, hogy míg az egyszer nyertes cégek körében arányuk egyhatod alatt van, a többszörös nyertesek körében közelíti a 40%-ot. Ennél is karakteresebb a középvállalatok adatsora: kis számosságuk miatt mindössze a projektek 8,6%-ának megvalósításáért felelősek, arányuk a többszörös nyertesek körében viszont három és félszer akkora, mint az egyszer nyertesek körében, és a nyertes középvállalatok mintegy fele többszörös nyertes.

11. táblázat

Cégméret és pályázat a GOP vizsgált alintézkedéseiben

	(%)				
Cégméret	Összes nyertes arányában	Egyszer nyertesek arányában	Többször nyertesek arányában	Pályázat-megvalósítás arányában	Közülük újrapályázó
Mikrovállalkozás	72,1	79,2	46,4	64,3	13,8
Kisvállalkozás	20,7	15,8	38,6	25,7	40,1
Középvállalkozás	5,9	3,8	13,4	8,6	48,9
Egyéb ^{a)}	1,3	1,3	1,7	1,3	27,2

a) Az EMIR adatbázisban a nyertes vállalkozások egy része a „Támogatási szempontból kedvezményezett, de a kkv-kategóriába be nem sorolható” vagy a „Nem besorolt” kategóriába tartozik.

Forrás: saját szerkesztés.

Ezeket a számokat abból a szempontból is érdemes értelmezni, hogy – az időszak közepét alapul vevő – 2010-es vállalati statisztikák szerint hazánkban 26 680 működő kisvállalkozás és 4640 működő középvállalkozás volt, de a számok nagyságrendileg ma is hasonlóak. Míg a mikrovállalatoknál nem feltétlenül célja a kohéziós politikának a minél magasabb arányú elérés, hiszen a mikrovállalatok között számos kényszervállalkozás, kiegészítő jövedelemszerzést biztosító cég stb. található, amely nem feltétlenül akar bővülni/fejlődni, addig a 10 és 50 fő közötti létszámú, de még inkább az 50 főnél többet foglalkoztató vállalatok körében törekedni kell az elérési arányok növekedésére. 2007 és 2013 között a vizsgált GOP-alintézkedések a működő kisvállalatok hozzávetőleg 12%-át, a középvállalatok nagyjából 20%-át érték el. Vállalati felmérés keretében fel kell tárni, hogy miért nem vett részt a pályázati rendszerben a többi kis- és középvállalat, és – különös tekintettel a forrásbőségre – lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy szélesebb körben kerüljenek bevonásra. Míg a mikrovállalkozásokat az elérési célszámok tekintetében érdemes szegmentálni tevékenységük, jellegük stb. szerint, a kis- és főleg a középvállalatok esetében zömében ténylegesen vállalatként működő, túlnyomórészt hazai tőkéjű cégekkel állunk szemben, amelyek támogatása esetén egyszerre több foglalkoztatottnak a munkaerő-piaci stabilitásához járulunk hozzá. Ez foglalkoztatáspolitikai szempontból is kívánatos.

Összegzés és javaslatok

Pályázati profilok

Összefoglalásképpen először pályázati csoportonként desztilláljuk az elemzés eredményeit.

GOP-2.1.1/A: A kedvezményezettek valamivel több mint egyötöde többször is nyert forrást a GOP-2.1.1/A-ból és 18% azok aránya, akik az a „A” komponens mellett a GOP-2.1.1 más komponenseiből is forráshoz jutottak. A komponens keretében lekötött pénz 37%-a jutott olyan céghez, amely a vizsgált GOP és KMOP pályázatok keretében összességében csak egyszer jutott forráshoz. A GOP-2.1.1/A keretében a nyertes pályázatok 15%-át KMR-székhelyű cégek nyújtották be és ez a támogatási összeg 22%-át kötötte le. Ennek zömét első helyen észak-magyarországi, kisebb mértékben közép- és dél-dunántúli projektek tették ki. Bár sokan részt vettek e komponens pályázatain, 3400 céget, a komponens pályázóinak közel 60%-át csak ez a komponens tudta bevonni a pályázati rendszer általunk vizsgált szegmensébe.

GOP-2.1.1/B: E csoport pályázóinak túlnyomó része csak egyszer nyert a komponens keretében, ugyanakkor 45%-uk nyert a GOP-2.1.1 valamely más komponensében is és a komponens támogatási összegeinek mindössze 30% jutott olyan cégekhez, amelyek a vizsgált GOP és KMOP pályázatokon csak egyszer nyertek pénzt. A komponens nyertes pályázatainak 18,5%-át KMR-székhelyű vállalkozás nyújtotta be, ami a támogatási összegek 22%-át tette ki (az „A” komponenshez hasonlóan).

GOP-2.1.1/C: A kis számú projektet támogató komponens pályázóinak túlnyomó része csak egyszer nyert a komponens keretében, ugyanakkor 23%-uk nyert a GOP-2.1.1 valamely más komponensében is. A támogatási összeg több mint kétötöde olyan céghez jutott, amely a vizsgált GOP és KMOP pályázatokon csak egyszer nyert forrást és a komponens forrásainak is mindössze 11%-át nyerték el KMR-székhelyű vállalkozások (jellemzően Észak-Alföldön). Összességében elmondható, hogy a komponens elsősorban a kevésbé fejlett régiók nagyvállalatait érte el (a támogatottak 78%-a nem kkv, hanem „Támogatási szempontból kedvezményezett, de a mikro-, kis és középvállalatok körébe nem sorolható vállalkozás”, ami az EMIR-adatbázis szemérmes megfogalmazása a támogatott nagyvállalatra).

GOP-2.1.1/M: Bár a hatalmas pályázói elemszámú kombinált termék a szakértői interjúk alapján nem tudta megfelelő mértékben elérni eredetileg kitűzött célcsoportját (például a start-up vállalatok körében), rengeteg új vállalkozást vont be a pályázati rendszerbe. Kései indulása miatt nem meglepő, hogy szinte összes pályázója csak egyszer jutott forráshoz belőle, az már érdekesebb, hogy viszont a GOP-2.1.1 más komponenseiben nyertes pályázók aránya is csupán 4%-os a körükben. A támogatási összegnek több mint 88%-a olyan cégekhez jutott, amelyek a vizsgált GOP és KMOP pályázatokon csak egyszer nyertek forrást és a komponens forrásainak mindössze 12%-át nyerték el KMR-székhelyű vállalkozások (az arány csak Közép- és Dél-Dunántúlon haladja meg a 15%-ot). A komponens több mint 7000 új vállalkozást vont be a GOP-os vállalati technológiafejlesztés rendszerébe, ami igen jelentős eredmény még akkor is, ha az ingatlanvásárlás elszámolhatósága egyes szakértői vélemények szerint jelentős ösztönzőnek bizonyult.

GOP-1.3.1/AB: Az alacsony kedvezményezett elemzés és nagy projektméret ellenére pályázóinak több mint negyede egynél többször jutott forráshoz ezekből a komponensekből, emellett az e komponensekben nyertes pályázók 44%-a technológia-fejlesztési pályázaton is nyert. A pályázatok mindössze egynegyedét nyerte el olyan cég, amely a vizsgált GOP- és KMOP-alintézkedések keretében csak egyszer jutott forráshoz, és ezek is csak a források kevesebb mint egyharmadát használták fel. További érdekességet jelent, hogy a forrás több mint egyharmadát KMR-székhelyű cégek szívták fel, a nyertes pályázatok 35,5%-ának megvalósításával. Észak-Magyarországon a nyertes pályázatok mintegy felét, de Észak-Alföldön és Közép-Dunántúlon is több mint 40%-át KMR-székhelyű cégek nyújtották be a GOP-1.3.1/A-B esetében. Összességében e komponensek pályázói jellemzően többszörös nyertesek, akik igen jelentős forrásokhoz jutottak a pályázati rendszer keretében, és több mint egyharmaduk Közép-Magyarországon adózik. Ez a jelenségegyüttes a GOP-1.3.1/A és B komponensek célzása tekintetében némiképp aggálykeltő.

GOP-1.3.1/C: Az innovációs és technológia-fejlesztési kategóriába egyaránt besorolható komponens az adatokból is jól láthatóan abszorpciós célokat szolgált: kései kiírása miatt a komponensen belüli újrapiályázás nem volt jellemző, ám az 1.3.1/C-ben nyertes vállalkozások több mint kétharmada a 2.1.1 alintézkedés valamely pályázatából is forráshoz jutott. Ezzel összhangban forrásainak közel 80%-a többszörösen nyertes cégekhez áramlott, és ebből a KMR-székhelyű cégek a GOP-2.1.1/A és B komponensekhez hasonlóan egyötöd arányban vették ki részüket.

GOP-1.3.1/F: Az ágazati pilot komponens egyetlen kiírásán a 93 nyertes cégből 11-nek kétszer is sikerült forráshoz jutnia, 30%-uk pedig technológia-fejlesztési célú pályázaton is nyert uniós pénzt. A forrás 60%-a még így is olyan cégekhez ment, amelyek csak egyszer nyertek a GOP vizsgált pályázatain, ugyanakkor a pályázatok 22%-át, a hozzájuk kapcsolódó forrásoknak pedig több mint egynegyedét KMR-székhelyű cég nyerte. Hozzá kell tenni, hogy a komponensben kétszer is nyertes 11 cégből egy sem rendelkezik KMR-beli székhellyel, ugyanakkor említésre méltó, hogy a két alföldi régióban 40% fölötti a KMR-székhelyű vállalkozásoknak juttatott forrásarány, Dél-Alföldön 48%-os. Az ágazati fókusz 50%-ban olyan cégeket talált meg, amelyek más pályázatokon is eredménnyel vettek részt és a KMR-székhelyű cégek részvételi aránya is magasnak mondható, különösen az Alföldön. Nyilvánvalóan nem célja a kohéziós politikának, hogy a kevésbé fejlett régióknak szánt forrásokból közép-magyarországi fogászati vállalkozások kihelyezett rendelőit finanszírozza. Kis összköltségvetésű kiírások esetében ugyanis nem feltételezhető, hogy a kevésbé fejlett régióbeli szolgáltatók nem tudnák felszívni a támogatásokat. Ugyanezért nem követendő az sem, hogy egy kis keretösszezből gazdálkodó, ágazati fókuszú kiírás lehetővé tegye az ágazat méretéhez képest igen alacsony kedvezményezett körben a kétszeri sikeres pályázást (a projektcél tekintetében meglehetősen homályos különbségtétellel). Kedvező tapasztalatként adódik ugyanakkor, hogy – ha kis elemszámmal is, de – a komponens pályázóinak fele csak ennek a kiírásnak a keretében vett részt a pályázati rendszer vizsgált szegmensében, így az ágazati fókusszal sikerült 50%-ban új cégeket érdekelte tenni az uniós források e körének felhasználásában.

Területi metszet

Közép-magyarországi székhelyű cégek a kevésbé fejlett régiókban: Pályázat szerinti bontásban a GOP-2.1.1 A és B, valamint az 1.3.1/C komponensek forrásainak több mint egyötödét közép-magyarországi cégek nyerték el, az 1.3.1/AB komponenseket magában foglaló pályázati csoportban pedig ez az arány egyharmados, ráadásul igen magas projekt-összegekkel. Az 1.3.1/F komponens több mint egynegyedes arányszáma is váratlanul magas és ez elsősorban alföldi és közép-dunántúli projektek miatt van így: az észak- és dél-alföldi régiókban a célzottan fogászati fejlesztésre fordított összegek közel fele közép-magyarországi cégekhez áramlott, Közép-Dunántúlon az arány 38%. Összességében a GOP vizsgált konstrukcióiban a KMR-székhelyű vállalkozások a nyertes pályázatok 15%-ának megvalósításáért felelnek, és ezzel a források 22%-át kötötték le. Területi bontásban kiemelés érdemel, hogy ez az országos arány Észak-Magyarország eredményei miatt ilyen magas, ahol a projektek egynegyede, a források egyharmada áramlott KMR-székhelyű cégekhez. Az Észak-Magyarországon megvalósított GOP-2.1.1/A pályázatok forrásainak több mint 40%-a KMR-székhelyű cégek kezébe került.

Fajlagos támogatás és elérési arány: Az adott régióban bejegyzett összes működő vállalkozásra vetítve Észak-Magyarországon és Közép-Dunántúlon volt a legnagyobb forrásbőség, miközben éppen ezekben a térségekben a legalacsonyabb arányú az ott bejegyzett pályázási aktivitása.

Kistérségi vizsgálat eredményei: Jellemzően minél magasabb egy kistérségben a projektszám helyi működő vállalkozások számához viszonyított aránya (projektarány), annál magasabb a helyi cégek aktivitása is, azonban a kistérségek 20%-ánál a projektarány növekedését döntően KMR-beli cégek benyomulása okozta. A konkrét kistérségnevek az anyag vonatkozó részében olvashatók, ehelyütt néhány aggregát területi eredmény:

- Észak-Magyarország és Közép-Dunántúl egyetlen kistérségére sem igaz, hogy relatíve sok projekt és a helyi cégek magas aktivitása jellemeznék őket a vizsgált pályázatokon.
- A KMR-székhelyű cégek intenzív jelenléte miatt átlag fölöttivé vált projektszámmal jellemezhető kistérségek túlnyomórészt Észak-Magyarországon és Dél-Dunántúlon találhatóak.
- A helyi cégek számához képest alacsony projektszámmal és ennek ellenére magas KMR-jelenléttel nagyjából észak-magyarországi és közép-dunántúli kistérségek jellemezhetőek, míg Dél-Alföldön egyetlen ilyen kistérség sincs.
- Nógrád megye három kistérségében a nyertes projektek 60%-át KMR-székhelyű cégek nyújtották be, de a másik három nógrádi kistérség is a közép-magyarországi cégek nagyarányú szerepvállalásával jellemezhető „top-25” kistérség között szerepel. Általánosságban a KMR-befolyás által leginkább érintett 25 kistérségből 13 észak-magyarországi és 7 közép-dunántúli, míg Dél-Dunántúl és Észak-Alföld 4, illetve 2 kistérséggel képviselteti magát. A Balaton térsége 5 kistérség által is érintett, míg Nyugat-Dunántúl és Dél-Alföld nem jelenik meg a top-25-ben.
- Külön említést érdemel a *Kisteleki kistérség* Dél-Alföldön, ahol az ott bejegyzett cégek számához képest *szélsőségesen sok projekt* valósult meg. Az arány 20% fölötti (a következő érték a sorban 10,7%, az átlag 4,21%, a szórás 2,18!).

Regionális profilok: Nyugat-Dunántúl a legfüggetlenebb térség, a helyi cégek számához viszonyított projektmennyiség (ún. „projektarány”) átlagos és ebből a KMR-székhelyű nyertesek szembeötlően alacsony aránya mellett kiemelkedő a helyi cégek aktivitása a pályázati rendszerben. Még magasabb aktivitással jellemezhető Dél-Alföld, ahol messze átlag fölötti projektarány és átlag alatti (de nem szembeötlően alacsony) KMR-es jelenlét mellett mondható el, hogy a régió cégei a többi régióhoz képest kiemelkedő pályázási aktivitást mutattak. Közép-Dunántúlon alacsony projektarány és átlag fölötti KMR-es jelenlét mellett nagyon alacsony a pályázati rendszerben való részvételi arány a régióban bejegyzett cégek körében, Észak-Magyarországon ezzel szemben a részvétel átlag alatti, ugyanakkor jóval az átlag fölé tolja a projektarányt az extrém KMR-es jelenlét. Dél-Dunántúl és Észak-Alföld eredményei nem mondhatók karakteresnek.

Szakpolitikát érintő megállapítások és javallatok

A kevésbé fejlett régiókban az ott székhellyel rendelkező **működő vállalkozások 2,5–3,5%-a vett részt a GOP technológia-fejlesztési és/vagy vállalati innovációs pályázatain.** Nyitott kérdés, hogy ez az elérési arány a pályázatok iránt potenciálisan érdeklődők teljes körét lefedi-e. Ha az a hipotézisünk, hogy igen, akkor a 2014–2020-ban bővülő GINOP-források leginkább a többszörös nyertesek számát fogják növelni, majd egy ponton túl komoly **abszorpciós kockázatokat** idéznek elő. Ha viszont azzal a feltételezéssel élünk, hogy ezzel az elérési aránnyal nem fedtük le a pályázatok iránt potenciálisan érdeklődő vállalatok körét, akkor a **célzásunk nem megfelelő** és azt szükséges vizsgálni, hogyan lehetne motiválható a többi cég.

Bár a működő vállalkozás meghatározása a KSH szerint az, hogy a cégnek a statisztikai adatközlést megelőző évben legyen árbevétele vagy foglalkoztatottja (ami egy igencsak megengedő megközelítés), **az elérési arány megítélésünk szerint így is alacsonynak tekinthető.** Míg a mikrovállalatok között számos kényszervállalkozás, kiegészítő jövedelemszerzést biztosító cég stb. található, addig a 10 és 50 fő közötti létszámú, de még inkább az 50 főnél többet foglalkoztató vállalatok nyilvánvalóan működő cégek, amelyekről nehezen elképzelhető, hogy túlnyomó többségük ne akarna fejlődni vagy innoválni. Körükben magasabb is az elérési arány (a működő kisvállalatok körében hozzávetőleg 12%, a középvállalatoknál mintegy 20%), de ez sem lesz elegendő a források elköltéséhez, különösen úgy, hogy a többi cég távolmaradását nem pályázati forráshiány okozta, hiszen 2007 és 2013 között a többszöri pályázatnyerés a nyertes kisvállalatok 40%-ára, a nyertes középvállalatok felére jellemző volt.

Általánosságban véve is érdemesnek tartjuk megvizsgáltatni, hogy a Magyarországon működő közel 700 000 működő kkv-ból miért csak mindig ugyanaz a nagyságrendileg 40–50 ezer cég vesz részt a pályázatokon 2004 óta (beleértve az összes operatív programot), de **a kis- és középvállalatok körében hangsúlyosan javasoljuk vállalati felmérés keretében feltárni, miért nem vettek részt nagyobb arányban,** és lépéseket kell tenni annak érdekében, hogy szélesebb körben kerüljenek bevonásra. Míg a mikrovállalkozásokat az elérési célszámok tekintetében érdemes szegmentálni tevékenységük, jellegük stb. szerint, a kis- és főleg a középvállalatok esetében zömében ténylegesen vállalatként működő, túlnyomórészt hazai tőkés cégekkel állunk szemben, amelyek támogatása esetén

egyszerre több foglalkoztatottnak a munkaerő-piaci stabilitásához járulunk hozzá. Ez **foglalkoztatáspolitikai szempontból is kívánatos, így e vállalatok felkeresése, ösztönzése, proaktív segítése és pályázati úton való támogatása kiemelt feladat lehet az új uniós periódusban.**

A kevésbé fejlett régiókat célzó kiírások körében **meglepően magas arányban találtunk KMR-székhelyű projektyertéseket.** A vállalati technológiafejlesztés és innováció területén, ahol nyilvánvalóan saját használatra fejleszt a cég, ez **csak akkor lenne védhető, ha a cég működő telephellyel rendelkezne az adott konvergenciaregiónban,** bár a kohéziós politika eredeti célját ez sem szolgálná: a foglalkoztatásra ugyan kedvezően hathat, de **alapvetően nem a helyi gazdaságot erősíti, hanem a KMR-beli cégek és az elmaradott térségek gazdasági potenciálja közötti szakadékot növeli.** Az EMIR adatai a telephely tekintetében rendkívül hiányosak, de a KMR-részvétel főleg egyes pályázatok és területegységek esetében a telephelyadatok bármilyen alakulása esetén is túlságosan magas, és – informális interjúk által megerősítve – **számolni kell azzal, hogy e pályázatok keretében gyakorlattá vált berendezések hivatalosan konvergenciaregión-beli beszerzése, majd közép-magyarországi használata** (helyszíni ellenőrzés esetén átmeneti oda-visszaszállítással).

Bár abszorpciós szempontból kedvező a KMR-es „segítség”, a forrás-felhasználás javítását inkább a helyi vállalkozások magasabb arányú elérésével lenne szerencsés javítani. **Így ha a kohéziós politika valóban a kevésbé fejlett régiók gazdasági potenciálját kívánja növelni a GINOP forrásaiból, javasoljuk, hogy a 2014–2020-as időszak első felében csak abban az esetben lehessen közép-magyarországi cégeknek a VEKOP¹⁰-on kívül pályázni technológiafejlesztésre és vállalati innovációra, ha az adott régióban legalább két éve bejelentett telephellyel rendelkezik, vagy ha új telephelyet hoz létre a támogatással egyidejűleg és ezt a projekt keretében létszámvállalással rögzíti. Javasoljuk továbbá fenntartani azt a követelményt, hogy használt berendezést ne lehessen vásárolni,** megelőzendő azt, hogy a korábban esetlegesen spekulatív céllal vásárolt berendezések másodlagos piacához maga a kohéziós politika járuljon hozzá.

Figyelemre érdemes, hogy a GOP-1.3.1 és 2.1.1 alintézkedésekben projektet megvalósító 15 189 cég 44%-a (6660) megyei jogú városban (MJV) rendelkezik székhellyel, miközben a működő vállalkozásoknak mindössze egynegyede rendelkezik MJV-székhellyel (KSH). **A MJV-okban székhellyel rendelkező cégek tehát felülreprezentáltak a projekt-megvalósítók körében, ami arra mutat, hogy a 2014–2020-as időszakban a megyeszékhelyeken kívüli vállalkozások ösztönzésére nagyobb figyelmet érdemes fordítani.**

Végül szükséges felhívni a figyelmet arra, hogy a GOP-2.1.1 és 1.3.1 alintézkedések komponensei **elsősorban a projektméret és -komplexitás tekintetében tudták szegmentálni a keresletet, a célcsoportjaik között igen jelentős átfedések mutatkoztak** (ez alól kivétel a GOP-2.1.1/M komponens). Már a GOP-2.1.1 A, B és C komponensek közötti keresztpályázás is magas arányú (lásd a pályázati profilokról szóló részt az összefoglaló fejezet elején), de az innovációs pályázatok nyertesei körében a technológiafejlesztésben is nyertesek aránya még magasabb, vagyis sem a projektméret, sem a célkitűzés szerinti megkülönböztetés nem alakított ki elkülönülő vagy csak kismértékben átfedő kedvezményezett csoportokat. Mivel az 1.3.1/A-B komponensek nyerteseinek 44%-a a 2.1.1-ből is nyert és a komponensen belüli újr pályázási arány is magas volt, az 1.3.1/C

10 VEKOP = Versenyképes Közép-Magyarország Operatív Program.

komponensben pedig a nyertesek kétharmada jutott forráshoz technológia-fejlesztési pályázaton is, azt mondhatjuk, hogy **az innovációs pályázatok a technológiafejlesztéshez képest nem szélesítették jelentős mértékben a kohéziós politika által elért kkv-k körét. Ráadásul míg a projekteknek alig több mint kétötöde került megvalósításra többször nyertes cégek által, a projektösszegek vonatkozásában ez az arány már három ötöd. A többször nyertes cégek tehát átlagosan nagyobb forráskeretű projekteket valósítottak meg.** Azt, hogy milyen mértékben szorítottak ki többszörös nyertesek egyszer sem nyerteseket, illetve nagyobb vállalatok kisebbeket, csak a pályázott, de elutasított vállalatok adatainak elemzése útján lehetne (és kellene) megtudni. Az itt feltárt pályázói portfólió és keresletelemzés ezzel válhatna teljessé.

A 2014–2020-as Gazdaságfejlesztés és Innováció Operatív Program (GINOP) célzását a 2007–2013-as forráselosztás ágazati vizsgálata is segíthetné. Ez önálló elemzést igényel, az ágazati besorolás ugyanis hazánkban és külföldön is változott, az EMIR-ben 2003-as és 2008-as TEÁOR szerint is vannak adatok, néhol mindkettő megjelenik az adott pályázatnál. A két TEÁOR-rendszer egymással való megfeleltetéséhez továbbá nem elég a – sok elemző által alkalmazott – első két számjegy vizsgálata, mert sok esetben a harmadik és negyedik számjegy szerint sorolták vagy nem sorolták át teljesen más főszám alá az adott alágazatot. Ezt színesíti, hogy a KSH adatai, amelyekhez mint teljes sokasághoz viszonyíthatók lennének a támogatási adatbázis adatai, a NACE betűjelei szerint klasszifikálják az ágazatokat, így a TEÁOR-harmonizálás után egy TEÁOR–NACE megfeleltetés is szükséges. Bár szűrőpróbaszerű vizsgálatok és az eddigi értékelések célcsoport-vizsgálatai alapján világos ágazati fókuszot nehéz lenne felállítani, ezek a kísérletek mind a TEÁOR-kód első egy vagy két számjegye alapján tájékoztak, így **a kormányzat által preferált iparfejlesztés megfelelő fókuszának közelítéséhez javasoljuk részletes vizsgálat elkészíttetését.**